DANUTA PATKANIOWSKA
Biblioteka Jagiellońska w Krakowie

INFORMACJA RZECZOWA W BIBLIOTECE JAGIELLOŃSKIEJ – PRZESZŁOŚĆ, TERAŹNIEJSZOŚĆ, PRZYSZŁOŚĆ

Abstrakt

W referacie opisano różne rodzaje informacji rzeczowej w Bibliotece Jagiellońskiej na przestrzeni jej dziejów aż do czasów współczesnych, rodzaje katalogów kartkowych i elektronicznych, a także zasady tworzenia informacji rzeczowej w Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej i perspektywy opracowania rzeczowego dokumentów w przyszłości. Osobną część wystąpienia stanowi refleksja *Mój czas w Bibliotece Jagiellońskiej*, pisana z perspektywy 35-lecia pracy autorki w Bibliotece Jagiellońskiej.

Słowa kluczowe

Biblioteka Jagiellońska, czas, informacja rzeczowa, Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa, jhp KABA, katalogi biblioteczne, opracowanie rzeczowe, zmiana kulturowa

„Pojęcie czasu kryje w sobie trwanie, zmienność, nieodwracalność oraz cykliczność”[1]. Czas może mieć wymiar ‘wewnętrzny’ i ‘zewnętrzny’, osobisty oraz społeczny i historyczny. Może być rozpatrywany w aspekcie filozoficznym, historycznym, psychologicznym, a także biologicznym, społecznym, politycznym, ekonomicznym, jednostkowym i zbiorowym, obiektywnym i subiektywnym. Rozważania nad czasem pozostają w związku z przestrzenią, fizyką, religią, historią, tradycją, sztuką i kulturą, etyką i aksjologią, psychiką, świadomością zbiorową i jednostkową. Pojmowanie czasu może mieć wymiar liniowy początku i końca czy też kolisty wymiar trwania i cykliczności. „Czas jest wymiarem naszego istnienia[…] także w tym sensie, że «istniejemy mniej» lub «bardziej»

[1] W. Sztumski, *Turboświat, pułapka przyspieszenia i ekologia czasu*, [w:] *Czas w życiu człowieka*, pod red. K. Popiołek, A. Chudzickiej-Czupały, Katowice 2010, s. 26; Zob. też inne artykuły zamieszczone w tym tomie; zob. też *Czas w kulturze*, praca zbiorowa pod red. A. Nowickiego, Lublin 1983; *Czas w kulturze*, wybrał, oprac., wstępem opatrzył A. Zajączkowski, Warszawa 1988.

w zależności od wykorzystywania czasu”[2]. Wbrew potocznemu sformułowaniu o ‘przemijaniu czasu’, „czas nie przemija, czas jest przemijaniem (czegoś)”[3] [wyróżnienie zgodne z oryginałem – przyp. red.].

Czas w bibliotece podlega także trwałości i zmienności, nieodwracalności i cykliczności; to subiektywny czas poszczególnych bibliotekarzy i czytelników oraz obiektywny czas historii i tradycji, a w przypadku biblioteki o wielowiekowych tradycjach, jaką jest Biblioteka Jagiellońska (BJ), wiele spośród wyżej wymienionych aspektów czasu może być przedmiotem badań. Jest zrozumiałe, iż w kontekście obchodzonego w tym roku 650-lecia Uniwersytetu Jagiellońskiego i historii Biblioteki, która towarzyszyła Uniwersytetowi niemal od początku jego istnienia, element trwałości i zmienności jest szczególnie widoczny. Przedmiotem moich zainteresowań jest trwałość i zmienność informacji rzeczowej o zbiorach w Bibliotece Jagiellońskiej.

INFORMACJA RZECZOWA W BJ – PRZESZŁOŚĆ

Zbiory Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego, która powstała z darów i legatów profesorów, uczniów i miłośników utworzonej 650 lat temu Akademii Krakowskiej, porządkowane były początkowo – podobnie jak w innych bibliotekach – według podziału na rękopisy i druki. W końcu XVIII w. bibliofil A.T. Fasseau podzielił rękopisy i druki na klasy oraz na nowo ustawił w regałach. W latach 1784–1803 profesor filologii Jacek Przybylski przeprowadził skontrum zbiorów oraz wykonał rysunek ich rozmieszczenia.

> Druki mieściły się w szafach oznaczonych literami A–Z, a rękopisy, uporządkowane jeszcze przez Fasseau, w pięciu szafach. Teologia i prawo zajmowały szafy AA i CC, mniejsze zaś działy tj. literatura, filozofia, prawo, medycyna, szafy BB, DD, wreszcie rękopisy dotyczące dziejów uniwersytetu znajdowały się w szafce oznaczonej literami EE[4].

Nowsze katalogi dla druków sporządził w XIX w. Anzelm Speiser, który kierował Biblioteką Jagiellońską od 1807 r. Powstał wtedy, istniejący do dziś tzw. Katalog Podstawowy, zwany potocznie ‘starym katalogiem’ BJ (zeskanowany i dostępny w wersji elektronicznej od 2008 r.). Katalog Podstawowy ma wartość zabytkową, zawiera m.in. autografy znanych bibliotekarzy – Anzelma Speisera, Jerzego Samuela Bandtkiego, Józefa Muczkowskiego, Karola Estreichera i innych. Jest zbiorem około miliona kart o rozmiarach 19/25 cm. Katalog ten rejestruje wszystkie druki znajdujące się w Bibliotece Jagiellońskiej wydane do końca 1949 r.; jest katalogiem alfabetycznym, ale też częściowo krzyżowym, zawiera bowiem hasła autorskie, tytułowe (dla prac więcej niż 3 autorów lub anonimowych,

---

[2] A. Nowicki, *Człowiek wobec czasu*, [w:] *Czas w kulturze*, praca zbiorowa pod red. A. Nowickiego, Lublin 1983, s. 15.

[3] M. Łagosz, *Realność czasu*, Wrocław 2007, s. 60–61.

[4] I. Bar, *Przewodnik po Bibliotece Jagiellońskiej*, Kraków 1964, s. 16.

np. *Wielka ilustrowana encyklopedia powszechna*) oraz hasła rzeczowe. Hasła rzeczowe dotyczą instytucji i organizacji – uniwersytetów, towarzystw, organizacji społecznych, oświatowych i kulturalnych (np. Biblioteka Jagiellońska), regionów geograficznych (np. Śląsk, Galicja i inne), państw i miast (w pisowni oryginalnej np. Polska, Warszawa, Kraków, Paris, London i inne), wielkich wydarzeń historycznych (np. powstanie listopadowe, II wojna światowa), znanych osobistości (np. T. Kościuszko, J. Piłsudski i inni), dydaktyki (np. Programy szkolne) i innych. Są też tematy formalne (np. Antologie, Afisze, Druki ulotne, Księgi pamiątkowe, Spisy, Statuty, Katalogi, Sprawozdania i inne). Karty są ułożone według alfabetu łacińskiego (bez polskich znaków diakrytycznych, z uwzględnieniem liter 'k' oraz 'w'; inne alfabety są poddane transliteracji). Zawierają różne rodzaje sygnatur z adnotacjami: działowe, *numerus currens, incunabula, cimelia*, albumy; niektóre karty nie zawierają sygnatur.

Zabytkowy, zawierający ręcznie pisane karty, działowy Katalog Estreicherowski, powstał w połowie XIX w., gdy dyrektorem Biblioteki Jagiellońskiej w latach 1868–1905 był Karol Estreicher. Karty o wymiarach 11/16 cm, są przechowywane w kilkudziesięciu tekturowych pudłach; zawierają sygnatury działowe (np. Med.215), a w ramach danego działu są szeregowane alfabetycznie. W katalogowaniu zbiorów wzięli udział najbliżsi współpracownicy Estreichera: Władysław Wisłocki, Rudolf Ottmann, Adam Bełcikowski, Ignacy Pauli, a także: Jan Szlachtowski – porządkował i katalogował polonika XVI w.; Władysław Bartynowski, Antoni Zaleski – porządkowali ryciny; Józef Sperl – opracowywał teologię; Kazimierz Grabowski, Bolesław Lutostański, Wincenty Zakrzewski, Józef Szujski i inni – katalogowali historię; Maurycy Straszewski, Leon Kulczyński – porządkowali filozofię; Michał Bobrzyński – opracowywał prawo; Antoni Wierzejski – opracowywał zoologię; Stanisław Siedlecki – opracowywał pedagogikę i inni. Uporządkowano także zbiory rycin, afiszy teatralnych, klepsydr, dysertacji[5]. Cały księgozbiór został podzielony na 2 grupy: druki polskie i odnoszące się do Polski oraz druki obce. Każda grupa miała wiele działów według treści. Polonica liczyły 22 działy, a druki obce 34 działy. Katalog ten nadal pełni rolę katalogu alfabetycznego i rzeczowego dla najdawniejszych zbiorów BJ. Fryderyk Papée, dyrektor BJ w latach 1906–1926, zerwał z dotychczasowym systemem działowego ustawiania zbiorów w magazynie i wprowadził dla nowych nabytków, segregowanych według 5 formatów, numer bieżący *numerus currens*. W 1908 r. przeprowadzono w Bibliotece Jagiellońskiej meliorację tzw. starego zasobu z sygnaturą działową.

Po 1945 r. informacja rzeczowa znajduje się w następujących kartkowych katalogach rzeczowych: systematycznych i przedmiotowych. Katalog Systematyczny BJ obejmuje książki i tytuły czasopism, zarówno polskie, jak i nabytki obce, które wpłynęły do BJ po 1945 r., a zostały wydane w latach 1801–1993. Jest tradycyjnym katalogiem kartkowym, tworzonym przez pracowników Oddziału Klasyfikacji i Katalogów Rzeczowych w latach 1950–1993. Katalog Systematyczny był głównym

[5] *Ibid*., s. 19–21.

źródłem informacji rzeczowej w BJ do czasu komputeryzacji Biblioteki (1993), ale nadal – przy poszukiwaniu literatury dawniejszej – jest chętnie użytkowany przez czytelników[6]. Katalog ten posiada własny – stworzony przez bibliotekarzy Biblioteki Jagiellońskiej w konsultacji z pracownikami naukowymi UJ – schemat klasyfikacyjny, oparty na baconowskim podziale nauk. Całość wiedzy jest podzielona na 23 działy, oznaczone w schemacie przez duże litery alfabetu łacińskiego: A Dział ogólny; B Bibliografia. Informacja naukowa; C Księgoznawstwo. Bibliotekarstwo; D Kultura. Nauka. Oświata; E Filozofia. Psychologia; F Religioznawstwo; G Nauki społeczno-ekonomiczne; H Prawo; i Historia; J Etnografia; K Filologia; L Sztuka; Ł Nauki matematyczno-przyrodnicze (ogólnie); M Matematyka; N Fizyka; O Chemia; P Astronomia; R Nauki o Ziemi; S Biologia; T Antropologia; U Medycyna; V Rolnictwo; W Technika; X Wojskowość; Y Wychowanie fizyczne. Sport. Turystyka. W ramach każdej dziedziny karty są ułożone według zagadnień szczegółowych, ujętych przez jednakowe poddziały wspólne: Dział ogólny; Historia; Organizacja; Dydaktyka; Filozofia; Metodologia; Opracowania ogólne; Poszczególne działy nauki. Określony, jednolity układ graficzny i kolorystyka sprawiają, że katalog jest przejrzysty dla czytelnika.

Obok głównego Katalogu Systematycznego w BJ istnieją także inne kartkowe katalogi systematyczne: przedwojenny katalog systematyczny do działu Historia; tzw. stary katalog systematyczny, obejmujący nabytki polskie i obce wydane w latach 1801–1939, zawierający działy: Filozofia, Sztuka, Historia, Prawo, Psychologia, częściowo Filologia; katalog judaiców (od 1950 r. – część w układzie alfabetycznym i część w układzie systematycznym) oraz roboczy katalog systematyczny dla poloniców zagranicznych wydanych w latach 1800–1989. Istnieją też kartkowe katalogi systematyczne do księgozbiorów podręcznych i księgozbiorów Czytelni Austriackiej oraz British Council (klasyfikacja Deweya), znajdujących się obecnie w Czytelni Europeistycznej. Informacja rzeczowa wyrażona w języku haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej występuje w tradycyjnym, kartkowym katalogu przedmiotowym, obejmującym piśmiennictwo z lat 1950–1993. Tradycyjne katalogi kartkowe stanowią istotną wartość kulturową i historyczną Biblioteki Jagiellońskiej, a także nadal cenne narzędzie informacyjno-wyszukiwawcze do czasu, gdy opracowanie retrospektywne zbiorów Biblioteki w katalogach elektronicznych zostanie zakończone. Wszystkie katalogi budują ciągłość tradycji Biblioteki Jagiellońskiej i polskiego bibliotekarstwa, są znakiem 'historycznego czasu', w jakim powstawały oraz współistnienia tradycji i nowatorstwa[7].

---

[6] Zob. M. Baś, *Literatura z zakresu filozofii w katalogach rzeczowych Biblioteki Jagiellońskiej*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne" 2003, t. 79, s. 215–228; D. Patkaniowska, *Katalogi rzeczowe w Bibliotece Jagiellońskiej i informacja rzeczowa o książkach z dziedziny filologii*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej" 2008, R. LVIII, s. 185–215; Z. Steczowicz-Sajdera, *Katalog systematyczny Biblioteki Jagiellońskiej*, [w:] *Opracowanie rzeczowe zbiorów w dużych bibliotekach uniwersalnych: materiały z konferencji 22–24 maja, Jarocin*, Warszawa 1989.

[7] Zob. D. Patkaniowska, *Biblioteka Jagiellońska XXI wieku – tradycyjna i nowoczesna*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej" 2004, R. LIV, s. 95–108.

INFORMACJA RZECZOWA W BJ – TERAŹNIEJSZOŚĆ

Najważniejszymi zmianami w Bibliotece Jagiellońskiej w minionym 20-leciu były: komputeryzacja Biblioteki, wybudowanie nowego gmachu, powstanie nowego języka informacyjno-wyszukiwawczego – jhp KABA, utworzenie Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej, wprowadzanie zmian organizacyjnych i nowych struktur organizacyjnych BJ, wykorzystanie projektów i grantów w opracowaniu retrospektywnym zbiorów oraz w działalności naukowej BJ. W odniesieniu do informacji rzeczowej najistotniejszą zmianą było stworzenie nowego języka informacyjno-wyszukiwawczego – jhp KABA. Początki języka haseł przedmiotowych KABA [Katalogi Automatyczne Bibliotek Akademickich] w Bibliotece Jagiellońskiej sięgają 1992 r., zaś od 1994 r. były już tworzone w tym języku opisy przedmiotowe. Biblioteka Jagiellońska od początku uczestniczyła, jako jedna z 4 bibliotek akademickich (BUW, BJ, BUG, Biblioteka AGH) w procesie katalogowania przedmiotowego dokumentów w języku KABA, jednocześnie budując słownictwo języka KABA i stosując je w opisie przedmiotowym. Od 2002 r. opisy bibliograficzne i przedmiotowe są wprowadzane do katalogu centralnego NUKAT[8]. Niewątpliwie zaletą języka KABA – obok bogactwa słownictwa oraz jego szczegółowości – jest kompatybilność z francuską kartoteką RAMEAU Biblioteki Narodowej w Paryżu oraz angielskimi hasłami Library of Congress. Język haseł przedmiotowych KABA znalazł zastosowanie w Komputerowym Katalogu Zbiorów Bibliotek Uniwersytetu Jagiellońskiego (KKZBUJ), obsługiwanym przez oprogramowanie VTLS/VIRTUA. Katalog ten notuje wszystkie polskie wydawnictwa książkowe po 1990 r., zagraniczne – po 1993 r. oraz wcześniejsze książki i czasopisma w wyborze, opracowywane sukcesywnie w ramach retrokonwersji. Od 2008 r. jest jedynym miejscem rejestrowania bieżącego wpływu druków niezależnie od daty wydania. Wyszukiwanie informacji rzeczowej o książce jest możliwe w Komputerowym Katalogu Zbiorów Bibliotek UJ nie tylko przez indeks języka haseł przedmiotowych KABA, ale też za pomocą innych strategii wyszukiwawczych (słowa kluczowe, wyszukiwanie zaawansowane, termin angielski lub francuski). W BJ od samego początku wdrażania systemu komputerowego osoby tworzące słownictwo i kartoteki wzorcowe języka KABA – specjaliści dziedzinowi Oddziału Opracowania

[8] Kilkunastoletnia historia języka KABA doczekała się licznych opracowań. Zob. m.in. *Kartoteka wzorcowa języka KABA*, pod. red. J. Woźniak, Warszawa 1994; *Materiały z konferencji nt. Język haseł przedmiotowych KABA: stan obecny i perspektywy rozwoju. Sopot 9–11.09.1997*, red. M. Burchard, M. Lenartowicz, Warszawa 1998; *Język haseł przedmiotowych KABA: zasady tworzenia słownictwa*, praca zbiorowa pod red. T. Głowackiej, Warszawa 2000; T. Głowacka, *Analiza dokumentu i jego opis przedmiotowy*, Warszawa 2003; *Opracowanie przedmiotowe: osiągnięcia naukowe i praktyka. Warsztaty: 31.03–1.04.2004*, [red. M. Stefańska-Matuszyn],Warszawa 2004; J. Woźniak-Kasperek, *Kompatybilność – zaleta czy obciążenie? Dwugłos o języku haseł przedmiotowych KABA*, „Bibliotekarz" 2005, nr 9, s. 14–17; *Opracowanie rzeczowe*, praca zbiorowa pod red. J. Woźniak-Kasperek i P. Bierczyńskiego, Warszawa 2006; D. Patkaniowska, *Język haseł przedmiotowych KABA w Bibliotece Jagiellońskiej: tworzenie, stosowanie, wykorzystanie,* „EBIB. Materiały konferencyjne" nr 15, [online] http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/kaba/ [dostęp: 24.06.2014].

Przedmiotowego Zbiorów Nowych – jednocześnie tematowali w tym języku dokumenty, co niewątpliwie wpływało na jakość opracowania rzeczowego. Informacja rzeczowa znajduje się także w innych katalogach elektronicznych w BJ: w języku MeSH – drugim języku informacyjno-wyszukiwawczym istniejącym w KKZBUJ; w katalogu przybytków rękopiśmiennych; katalogu ‘drugiego obiegu 1976–1990’; w elektronicznych bazach danych, bazach własnych BJ i innych.

Dynamicznie rozwijająca się od kilku lat Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa (JBC) posiada dokumenty opracowane rzeczowo według nieco innych zasad aniżeli dokumenty w KKZBUJ – zasad wypracowanych wspólnie przez pracowników Oddziału Opracowania Przedmiotowego Zbiorów Nowych i Oddziału Dokumentów Audiowizualnych. Słowa kluczowe w JBC bazują na terminologii jhp KABA; dotyczy to zwłaszcza tematów (nazwy osobowe, tytuły, nazwy geograficzne, nazwy korporatywne, nazwy pospolite). Hasła przedmiotowe proste są przejmowane do JBC w tej samej formie, w jakiej występują w jhp KABA. Ogólne zasady opracowania rzeczowego dokumentów w JBC są następujące:

1. Tematy – nazwy osobowe, tytuły, nazwy korporatywne, nazwy geograficzne, nazwy pospolite są przejmowane do JBC jako słowa kluczowe w formie występującej w jhp KABA (wraz z dopowiedzeniami), jeśli forma ta jest zrozumiała dla użytkownika.

2. W przypadku skomplikowanych lub obcojęzycznych nazw istnieje możliwość stosowania ich polskich odpowiedników i tworzenia słów kluczowych na podstawie terminów odrzuconych w jhp KABA (szeroko rozumiane synonimy).

3. Określniki rzeczowe, określniki geograficzne i określniki formy mogą być stosowane jako dodatkowe (obok tematów) słowa kluczowe.

4. Hasła przedmiotowe rozwinięte w jhp KABA, zbudowane z tematu i określnika rzeczowego, przejmuje się w większości w niezmienionej formie; funkcję separatora między tematem i określnikiem w słowie kluczowym pełni przecinek.

5. W przypadku skomplikowanych lub niezrozumiałych haseł przedmiotowych rozwiniętych w jhp KABA słowa kluczowe mogą być budowane na podstawie fraz tworzonych z terminów przyjętych lub odrzuconych w jhp KABA.

6. Jeśli w haśle przedmiotowym rozwiniętym występuje określnik chronologiczny, słowo kluczowe tworzy się łącznie z tym określnikiem.

7. W JBC stosuje się określniki chronologiczne swobodne i związane (z pewnymi tematami). Przy tworzeniu słowa kluczowego istnieje możliwość zastąpienia skomplikowanej chronologii prostszym określnikiem chronologicznym swobodnym.

8. W JBC – jak w jhp KABA – rozróżnia się tematy formalne i tematy związane z opracowaniami literatury.

9. Istotna jest konsekwencja w tworzeniu terminologii słów kluczowych; dla utrzymania tej konsekwencji i kontroli słownictwa tworzy się – na bieżąco – słownik słów kluczowych w JBC.

W JBC, obok słów kluczowych, istnieje ponadto klasyfikacja systematyczna (według dziedzin wiedzy) zawarta w polu lokalnym 595 Komputerowego Katalogu Zbiorów Bibliotek UJ, oparta na klasyfikacji systematycznej tradycyjnego Katalogu

Systematycznego BJ[9]. Tradycyjna klasyfikacja systematyczna dla potrzeb JBC uległa modyfikacji – generalnie zrezygnowano ze szczegółowych poddziałów wspólnych i zagadnień szczegółowych, przyjmując, iż dokładna informacja o treści dokumentu jest zawarta przede wszystkim w haśle przedmiotowym jhp KABA. Dodanie klasyfikacji systematycznej do JBC jest związane z faktem, iż konwersja danych do formatu Dubin Core w JBC objęła rekordy bibliograficzne z wyłączeniem rekordów kartotek wzorcowych, istniejących w KKZBUJ. Ograniczenie informacji rzeczowej w JBC do tematów języka KABA (bez terminów nadrzędnych, podrzędnych i skojarzonych) wymaga od czytelnika znajomości szczegółowej terminologii naukowej. Klasyfikacja systematyczna umożliwia grupowanie dokumentów cyfrowych według ogólniejszych kryteriów – poszczególnych dziedzin wiedzy i stwarza użytkownikowi nowe możliwości wyszukiwawcze. Tak więc w Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej czas historyczny zatoczył koło; powrócono do klasyfikacji dokumentów według dziedzin wiedzy, obecnej w starych katalogach kartkowych BJ. Dokumenty do Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej opracowują formalnie i przedmiotowo pracownicy Oddziału Dokumentów Audiowizualnych.

Zmiany w zakresie informacji rzeczowej dotyczyły nie tylko sposobów jej budowania oraz prezentowania i wykorzystania. Istotne były takie aspekty informacji, jak: technologiczny, społeczny, ekonomiczny i organizacyjny, psychologiczny, językowy, aksjologiczny. Nadrzędną i niezmienną wartością była i jest jakość informacji, jej poziom intelektualny oraz poziom kompletności i kompleksowości. Dobra informacja rzeczowa to taka, która w pełni oddaje treść dokumentu; jest adekwatna, wiarygodna, rzetelna, użyteczna, aktualna, a także zgodna z wybranym językiem informacyjno-wyszukiwawczym. Dobra informacja zaspokaja potrzeby informacyjne użytkownika, jest relewantna, czyli odpowiednia do zapytania informacyjnego, pertynentna, czyli zgodna z potrzebami użytkownika, dostępna.Współczesny czytelnik wymaga także, aby informacja była szybka. Wreszcie istotną wartością informacji jest jej obiektywność. Opracowując rzeczowo książkę, musimy mieć przed sobą wizerunek czytelnika, jego oczekiwania, preferencje, potrzeby, przyzwyczajenia – szczególnie w bibliotece naukowej i akademickiej.

Potrzeby informacyjne czytelnika w bibliotece naukowej nie zmieniły się, nadal celem jest wyszukanie piśmiennictwa naukowego na dany temat, jednak innego rodzaju oczekiwania i przyzwyczajenia posiadał czytelnik szukający informacji w tradycyjnym katalogu systematycznym czy w katalogu opartym na UKD, a inaczej informację traktuje współczesny czytelnik korzystający z Internetu, bibliotek

---

[9] Zob. D. Patkaniowska, *Opracowanie rzeczowe dokumentu*, [w:] *Biblioteki cyfrowe*, praca zbiorowa pod red. M. Janiak, M. Krakowskiej i M. Próchnickiej, Warszawa 2012, s. 384–395; zob. też J. Woźniak-Kasperek, *Funkcjonalność i dostępność bibliotek cyfrowych*, [w:] *Uniwersum piśmiennictwa wobec komunikacji elektronicznej*, pod red. K. Migoń, M. Skalskiej-Zlat, Wrocław 2009, s. 393–405; D. Patkaniowska, *Opracowanie rzeczowe książki tradycyjnej i książki elektronicznej. Wybrane problemy*, [w:] *Tradycja i nowoczesność w bibliotece naukowej XXI wieku,* pod red. A. Januszko-Szakiel, Kraków 2012, s. 29–47; *Polskie biblioteki cyfrowe 2009*, red. C. Mazurek, M. Stroiński, J. Węglarz, Poznań 2010.

cyfrowych, baz danych, mediów elektronicznych. Na jakość opracowania przedmiotowego niezmiennie wpływa zarówno rodzaj systemu bibliotecznego oraz wybranego języka informacyjno-wyszukiwawczego, jak i wiedza oraz kompetencja bibliotekarza realizującego swe zadania w pracy nad konkretną książką. Efekt końcowy: informacja rzeczowa o dokumencie – stanowi wypadkową możliwości technologicznych, danego języka informacyjno-wyszukiwawczego, kompetencji bibliotekarza oraz jasności sformułowania zapytania informacyjnego[10]. Nadal – i to nie zmieniło się w czasie – cenną wartością pracy bibliotekarza opracowania rzeczowego jest jego bezpośredni kontakt z treścią dokumentu, wydobycie najważniejszych treści i tematów, choć czas poświęcony na kontakt z książką zmniejszył się na rzecz operacji komputerowych i innych czynności związanych z elektronicznym opracowaniem dokumentu. Ciągle ważna jest kompetencja i wiedza bibliotekarza, jego wiedza dziedzinowa i biblioteczna, znajomość języków obcych, formatów wprowadzania danych, ogólny poziom wiedzy i inteligencji, umiejętność wykorzystania tradycyjnych i elektronicznych źródeł informacji oraz szczególne predyspozycje psychiczno-intelektualne, które sprawiają, że następuje właściwa analiza treści dokumentu oraz selekcja i synteza zawartych w nim informacji.

Zmieniła się praca dawnego i współczesnego bibliotekarza opracowania rzeczowego nie tylko dlatego, iż tradycyjne katalogi kartkowe zastąpiły systemy komputerowe. 'Nowe' opracowanie rzeczowe dokumentów, tłumaczenie treści książki na nowy język informacyjno-wyszukiwawczy stwarzało dla katalogującego inne problemy i ograniczenia, zwłaszcza w sytuacji jednoczesnego tworzenia opisów przedmiotowych oraz budowania słownictwa, opartego na francuskich i angielskich wzorcach oraz w sytuacji 'przestawienia się' z 'systematycznego' na 'przedmiotowy' tryb opracowania. 'Nowe' opracowanie rzeczowe jawiło się także jako praca zespołowa (współkatalogowanie dokumentów w ramach katalogu centralnego NUKAT, wzajemne szkolenia i konsultacje). Współpraca między bibliotekarzami w ramach oddziału, innych bibliotek akademickich, NUKAT była konieczna i określona przez konkretne procedury współdziałania, liczne szkolenia, warsztaty, spotkania, konsultacje.

Jak wcześniej wspomniano, w Bibliotece Jagiellońskiej przez wiele lat opracowywali rzeczowo książki specjaliści z różnych dziedzin. Znakiem czasu jest – w wyniku przeprowadzenia jesienią 2013 r. zmian w strukturze organizacyjnej BJ i utworzenia jednego Oddziału Opracowania Zbiorów (z 3 sekcjami, w tym z Sekcją Opracowania Przedmiotowego) – stopniowe odchodzenie od specjalizacji dziedzinowej, opracowywanie przedmiotowe dokumentów z różnych dziedzin przez jednego katalogującego bibliotekarza oraz jednoczesne opracowywanie formalne i przedmiotowe dokumentów. Znakiem czasu jest zmiana roli i zadań bibliotekarza opracowania rzeczowego, ale także zmiana terminologii. Z bibliotekarza opraco-

[10] Zob. M. Kisilowska, J. Woźniak-Kasperek, *Czy katalogowanie ma przyszłość. Dwugłos względnie uporządkowany*, „EBIB" 2006, nr 16, [online] http://www.nowyebib.info/publikacje/matkonf/biblio21; J. Woźniak-Kasperek, *Kultura jakości – przyszłością bibliotek*, [w:] *Przestrzeń informacji i komunikacji społecznej*, pod red. M. Kocójowej, Kraków 2004, s. 256–266.

wania rzeczowego – specjalisty dziedzinowego (nazywanego dawniej z niemiecka „fachreferentem") stał się katalogerem w procesie całościowego opracowania zbiorów bibliotecznych. Rola opracowania rzeczowego w Bibliotece Jagiellońskiej została ograniczona, stało się ono jednym z elementów opisu bibliograficznego przez wprowadzanie haseł przedmiotowych z indeksu, a nie – jak było dotychczas – odrębnym procesem w opracowaniu zbiorów bibliotecznych. Znalazło to odzwierciedlenie w statystyce bibliotecznej Oddziału Opracowania Zbiorów BJ oraz w proporcjach ilości czasu pracy przeznaczonego na opis formalny i przedmiotowy książki. Zmiana ta stanowi jednak tendencję „nowych czasów", występującą w większości bibliotek akademickich; wiąże się z rozwojem nowych technologii i automatyzacją procesów bibliotecznych, z nowymi prognozami dotyczącymi informacji rzeczowej, a także z ograniczaniem etatów i oszczędnościami w bibliotekach.

W sytuacji jednoczesnego opracowywania formalnego i przedmiotowego dokumentów, nacisku na szybkość opracowania zbiorów i zwiększanie statystyk, odejścia od specjalizacji dziedzinowej i zwiększenia obowiązków bibliotekarzy, gdy ‘wszyscy robią wszystko', następuje marginalizacja opracowania rzeczowego, a ranga bibliotekarzy dziedzinowych obniża się, choć tendencje te w różnym stopniu dotyczą różnych bibliotek akademickich. Być może w przyszłości, gdy sytuacja finansowa bibliotek poprawi się, czas historyczny znowu zakreśli koło i zostanie przywrócona właściwa ranga opracowaniu rzeczowemu; powróci czas rzetelnego opracowania rzeczowego dokumentów oraz tworzenia wiarygodnej naukowej informacji rzeczowej o wysokiej jakości, tak ważnej w sytuacji chaosu informacyjnego dominującego w Internecie.

INFORMACJA RZECZOWA W BJ – PRZYSZŁOŚĆ

W sytuacji presji rozwoju technologicznego, a także nacisku na ‘świadczenie usług edukacyjnych' przez uczelnie oraz dominacji ‘funkcji usługowych' w bibliotekach zmienia się rola informacji rzeczowej o dokumentach. Szybki rozwój technologii i nowe oczekiwania użytkowników sprawiają, iż rodzaje informacji rzeczowej i sposoby jej tworzenia, a także rola bibliotekarza i czytelnika ulegają zmianie. Od wielu lat informację rzeczową tworzy się już nie dla czytelnika, ale dla użytkownika, a w przyszłości w coraz większym stopniu będzie ją tworzył nie tylko bibliotekarz, ale także menedżer, architekt czy dostarczyciel informacji. Informacja rzeczowa będzie tworzona przez bibliotekarzy, księgarzy, wydawców i użytkowników; specjalistów i nieprofesjonalistów.

Przyszłość opracowania rzeczowego dokumentów wiąże się prawdopodobnie z odejściem od tradycyjnych języków informacyjno-wyszukiwawczych, w tym języków haseł przedmiotowych. Już teraz często zastępują je: języki deskryptorowe, języki słów kluczowych, folksonomie, „tagi" nadawane przez użytkowników albo też wyszukiwanie tematyczne pełnotekstowe. Dobre wyszukiwanie tematyczne w indeksie przedmiotowym wymaga czasu, trudu, dziedzinowej wiedzy specjalistycznej, znajomości reguł języka informacyjno-wyszukiwawczego, pozwala jed-

nak na znalezienie pełnej, wiarygodnej, kompleksowej i uszczegółowionej zarazem informacji rzeczowej, już na poziomie indeksu, bez konieczności przeglądu tytułów dokumentów.

Rozwój nowych technologii teleinformatycznych, mobilnych źródeł informacji oraz nowe oczekiwania użytkowników katalogów bibliotecznych, poszukujących przede wszystkim szybkiej (a często powierzchownej) informacji, powodują ograniczenie roli katalogów bibliotecznych i indeksów przedmiotowych oraz tradycyjnych języków informacyjno-wyszukiwawczych, które w coraz większym stopniu będą pełnić rolę uzupełniającą w wyszukiwaniu tematycznym. Informacja rzeczowa w sieci, o różnej wartości i wiarygodności, już dzisiaj jest rozproszona i tworzona przez różne podmioty (także użytkowników); musi podlegać procesom porządkowania, wartościowania, uzupełniania i modyfikacji. Procesy te będą się pogłębiać. Biblioteki cyfrowe i bazy danych stają przed nowymi problemami w tym zakresie, takimi jak: problem nieprecyzyjnej terminologii metadanych oraz kontroli słownictwa; potrzeba określenia nowych jednolitych standardów opracowania dokumentów; problem niejednorodnych systemów indeksujących i katalogujących oraz dokumentów wielojęzycznych i multimedialnych o różnych formatach; problem adekwatnego wyboru języka informacyjno-wyszukiwawczego oraz oprogramowania; konieczność tworzenia nowych języków informacyjno-wyszukiwawczych i porządkowania informacji; zastępowanie języków informacyjno-wyszukiwawczych wyszukiwarkami. Rozwiązaniem są nowe technologie, ale też automatyzacja nie rozwiązuje problemu, ciągle cenna jest i będzie wiedza oraz kompetencja specjalistów.

W przyszłości coraz częstsze będzie opracowanie fragmentów tekstów w miejsce całych dokumentów, stosowanie sztucznych systemów indeksujących, łączenie informacji o różnej jakości z rozmaitych źródeł, rozwój wyszukiwarek uniwersalnych, dziedzinowych i specjalistycznych, tworzenie nowych narzędzi wyszukiwawczych, rozwój ‘architektury informacji’, fasetyzacja w organizacji i prezentacji informacji, tworzenie nowych taksonomii i folksonomii, tezaurusów i klasyfikacji, a także map semantycznych wiedzy i tematów[11]. W sytuacji rozproszenia informacji rzeczowej tworzący ją bibliotekarze staną przed nowymi wyzwaniami: będą musieli posiadać nowe umiejętności i kompetencje, także informatyczne, współpracować z informatykami oraz specjalistami od ‘architektury informacji’, uzupełniać wiedzę w drodze

[11] Zob. J. Woźniak-Kasperek, *Wiedza i język informacyjny w paradygmacie sieciowym,* Warszawa 2011, s. 177–181; eadem, *Języki informacyjne: między tradycją a nadzieją na przyszłość*, „Przegląd Biblioteczny” 2010, nr 1, s. 5–18; *Biblioteki cyfrowe,* praca zbiorowa pod red. M. Janiak, M. Krakowskiej i M. Próchnickiej, Warszawa 2012; *Biblioteka w komórce? Przyszłość usług bibliotecznych. Międzynarodowa konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego. Materiały konferencyjne*, pod red. M. Wrocławskiej i J. Jerzyk-Wojteckiej, Łódź 2013; J. Woźniak-Kasperek, *System organizacji wiedzy czy folksonomia?*, [w:] *Książka, biblioteka, informacja w kręgu kultury i edukacji*, red. E. B. Zybert, D. Grabowska, Warszawa 2008, s. 117–124; W. Babik, *Słowa kluczowe*, Kraków 2010; idem, *Nowe wymiary kultury informacyjnej w XXI wieku*, [w:] *Biblioteka w przestrzeni edukacyjnej: technologia informacyjna w służbie użytkownikowi,* red. nauk. S. Skórka, współpraca E. Piotrowska, Kraków 2014, s. 19–33; A. Zawadzka, *Technologie Web 2.0 w komunikacji biblioteki z użytkownikiem,* [w:] *Biblioteka w przestrzeni…,* s. 309–321.

nowych szkoleń specjalistycznych, tworzyć nowe języki informacyjno-wyszukiwawcze (np. języki deskryptorowe w miejsce języków haseł przedmiotowych), a przede wszystkim porządkować informacje z różnych źródeł sieci i baz danych. „Problem automatycznego łączenia informacji z informacją, a także użytkownika z informacją wpisuje się w ogólniejszą problematykę indeksowania, przetwarzania i udostępniania ogromnych zasobów informacji sieciowej" – pisze Małgorzata Góralska w artykule poświęconym „książce w pajęczynie cyfrowej informacji"[12], omawiając skutki rewolucji cyfrowej i komunikacji elektronicznej w odniesieniu do piśmiennictwa. Systemy informacyjno-wyszukiwawcze projektowane są coraz częściej w taki sposób, że istotny jest ich wymiar komercyjny – pisze dalej Góralska – „liczy się nie tyle odpowiedź na konkretne zapytanie, co łączenie użytkowników z szerokim zestawem informacji, bez względu na jego faktyczną relewantność"[13].

> Można się tylko zastanawiać, jak będzie wyglądał w przyszłości system relacji między ideami, a w konsekwencji korpus dostępnej wiedzy, jeśli łączenie informacji będzie zależało głównie od algorytmów komputerowych? Czy systemy informacyjno-wyszukiwawcze będą nie tylko podawały dane dotyczące różnych zjawisk, ale także wskazywały ich odpowiednie interpretacje? Kolejny istotny zestaw problemów łączy się z możliwym eliminowaniem procesów lekturowych […]. Tak więc być może w przyszłości to nie automatyczna analiza znaków cyfrowych czy formalna klasyfikacja piśmiennictwa, a algorytmy uwzględniające w większym stopniu ludzkie gusta i umiejętności (niekiedy również ułomności) staną się podstawą efektywnego wykorzystywania zasobów sieciowych"[14] – kontunuuje Góralska.

Mobilna biblioteka, mobilny bibliotekarz, mobilne źródła informacji, a także mobilność między instytucjami składają się na specyfikę pracy współczesnego bibliotekarza jako pracownika wiedzy[15]. Istotne jest jednak, by zwrócenie się ku technice i nowym technologiom nie powodowało dehumanizacji informacji, by to, co prof. Jadwiga Woźniak-Kasperek nazywa – „aksjologią bibliologiczno-informatologiczną"[16] towarzyszyło aktualnej oraz przyszłej teorii i praktyce informacji.

MÓJ CZAS W BIBLIOTECE JAGIELLOŃSKIEJ

Z Biblioteką Jagiellońską jestem związana od 35 lat. W latach 1981–1985 pracowałam w Oddziale Katalogów Alfabetycznych, jak pięknie wtedy mówiono, w „sercu" Biblioteki Jagiellońskiej. Każdy dzień pracy zaczynał się od „włączenia" 50–100 nowych kart do katalogów książek i czasopism. Potem były kontynuowane inne prace biblioteczne: pisanie dodatkowych kart, tzw. melioracja katalogów, realizacja kwerend dla czytelników z Wypożyczalni Międzybibliotecznej, szkolenie

[12] M. Góralska, *Książka w pajęczynie cyfrowej informacji. O wybranych mechanizmach łączenia tekstów w środowisku sieciowym i ich znaczeniu*, [w:] *Biblioteka w komórce…*, s. 11.

[13] *Ibid.*, s. 12.

[14] *Ibid.*, s. 13–14.

[15] Zob. M. Jędrzejczak, *Mobilna biblioteka akademicka jako centrum zarządzania wiedzą*, [w:] *Biblioteka w komórce*…, s. 244–253.

[16] J. Woźniak-Kasperek, *Wiedza i język informacyjny…*, s. 8.

praktykantów, a przede wszystkim udzielanie czytelnikom bieżących informacji o zbiorach i zasadach korzystania z Biblioteki. To były inne czasy, czytelników otaczano troskliwą opieką, pomagano im w wyszukiwaniu potrzebnej literatury; nie było Internetu, katalogów elektronicznych, strony WWW BJ, gdzie obecnie czytelnik znajduje potrzebne informacje. Na przykład problemem dla nowych czytelników BJ było wyszukiwanie książek w katalogu kartkowym zbudowanym na podstawie alfabetu łacińskiego (brak liter ‘ą’,‘ę’, ‘ł’, zmiękczeń itd.), dostępność niektórych wydawnictw (egzemplarze ‘rara’, ‘res’, archiwalne były wydawane za specjalną zgodą bibliotekarzy), a także długi czas realizacji zamówienia i oczekiwania na książkę (kilka, kilkanaście godzin, a czasem – do następnego dnia). Książki były zamawiane na tradycyjnych „papierowych" rewersach, które – często sprawdzane przez bibliotekarza – były wrzucane do specjalnej skrzynki w katalogu w celu późniejszej „realizacji zamówienia" w magazynie. Udzielano w katalogu bardzo dużo różnych informacji czytelniczych, począwszy od tych – jak korzystać z Biblioteki i katalogów oraz poruszać się po ogromnym gmachu Biblioteki, a skończywszy na merytorycznej pomocy w wyszukiwaniu potrzebnej literatury na dany temat. To była zupełnie inna Biblioteka Jagiellońska – nie było kart czasu pracy ani komputerów, nie było ochrony, monitoringu, zabezpieczeń i specjalnych procedur korzystania z czytelni czy zbiorów specjalnych; pracownicy swobodnie poruszali się po wszystkich działach w Bibliotece, nawet po magazynach. Związki między ludźmi – pomimo większej ‘hierarchiczności’ w stosunkach służbowych oraz dystansu między młodymi i doświadczonymi bibliotekarzami – były na pewno bliższe – np. jadano wspólne śniadania, świętowano wspólnie imieniny pracowników itp. Praca była wolniejsza, dużo spokojniejsza, kładziono nacisk na kompetencję, wiedzę, dokładność i solidność w wykonywaniu zadań, jakość pracy, miłą atmosferę. Opracowywano dużo mniej książek; w PRL było mniej wydawnictw, które na mocy ustawy o egzemplarzu obowiązkowym musieli przysyłać wydawcy. Książek z kupna, darów i wymiany bibliotecznej było także mniej; nie było więc pośpiechu i nerwowości obecnych w dzisiejszej ‘skomputeryzowanej’ pracy w Bibliotece ani dzisiejszego tempa pracy. Pracownicy byli jednak bardzo zżyci z instytucją i większość kochała swoją pracę, często wieloletnią – aż do emerytury.

W Bibliotece Jagiellońskiej istniał sprzyjający klimat do prowadzenia pracy naukowej obok obowiązków bibliotecznych, pod warunkiem że podstawowa praca biblioteczna była rzetelnie wykonywana. Osoby piszące doktoraty, przygotowujące publikacje czy referaty na konferencje były otaczane szacunkiem i pomocą; na przykład mogły ubiegać się o jeden dzień w tygodniu przeznaczony na pracę naukową, płatne urlopy na dokończenie dysertacji doktorskich, częste uczestnictwo w konferencjach i seminariach naukowych; mogły też – w miarę możliwości – kontynuować własną pracę naukową w czasie dyżurów w czytelniach itd. Stało się to także moim udziałem przy pisaniu pracy doktorskiej, a potem publikacji na tematy bibliologiczne i biblioteczne. Po obronie doktoratu w 1986 r. i urlopie macierzyńskim czekałam cierpliwie ‘na wolne miejsce’ w oddziale odpowiadającym moim ambicjom do maja 1991 r., kiedy skierowano mnie na kilkumiesięczne tzw.

szkolenie wewnętrzne (kilkumiesięczna praca w różnych agendach Biblioteki), a następnie do pracy w Oddziale Klasyfikacji i Katalogów Rzeczowych, w 1993 r. przekształconym w Oddział Opracowania Przedmiotowego Zbiorów Nowych (OOP ZN). Oddział objęła nowym kierownictwem – mgr Zofia Steczowicz-Sajdera, a ja zostałam wprowadzona w tajniki opracowania rzeczowego zbiorów z dziedziny filologii polskiej i słowiańskiej, które to działy prowadziłam po odchodzącej na emeryturę dr Alinie Misiowej. Biblioteka Jagiellońska była u progu przygotowań do komputeryzacji, ale zanim wraz z całym zespołem rozpoczęliśmy zupełnie nowe „dzieło życia", związane z tworzeniem języka haseł przedmiotowych KABA, poznałam jeszcze zasady opracowania rzeczowego książek według „starych" zasad kartkowego katalogu systematycznego i przedmiotowego.

W 1992 r. – z inicjatywy i przy ogromnym zaangażowaniu nowego dyrektora prof. Krzysztofa Zamorskiego – rozpoczęły się przygotowania do komputeryzacji Biblioteki Jagiellońskiej: pokazy zagranicznych systemów bibliotecznych, zakup sprzętu, poznawanie formatów wprowadzania danych, tłumaczenie instrukcji i podręczników, prace wstępne przy tworzeniu nowego języka informacyjno-wyszukiwawczego, opartego na wzorcach zachodnich kartoteki RAMEAU w Bibliotece Narodowej w Paryżu i LCSH w amerykańskiej Bibliotece Kongresu. W styczniu 1994 r. „zamknięto" tradycyjne katalogi kartkowe i rozpoczęto wprowadzanie opisów bibliograficznych i przedmiotowych wyłącznie do nowego amerykańskiego systemu komputerowego VTLS. Brałam udział w kilku konferencjach z tym związanych, a wraz z całym zespołem (i innymi bibliotekami akademickimi) rozpoczęliśmy katalogowanie książek w języku haseł przedmiotowych KABA i tworzenie od nowa słownictwa tego języka informacyjno-wyszukiwawczego, liczącego dziś – po ponad 20 latach – kilkaset tysięcy terminów. Praca była pasjonująca, z mnóstwem problemów, sporów, dyskusji, ale też pełna pozytywnych emocji. Towarzyszyło nam poczucie, że tworzymy coś zupełnie nowego, że uczestniczymy w czymś wyjątkowym w historii szacownej Biblioteki Jagiellońskiej. Pasja i zaangażowanie całego zespołu OOP ZN przy tworzeniu języka KABA i opracowywaniu rzeczowym zbiorów według nowej metody opartej na wzorcach zachodnich (francuskich i amerykańskich) – była czymś zupełnie wyjątkowym. Z sentymentem wspominam lata 90., kiedy z pasją dyskutowaliśmy nad problemami i zmieniającymi się ciągle zasadami jhp KABA, kiedy po raz pierwszy siadaliśmy do (dzielonych między 2 osoby) ówczesnych, 'powolnych' komputerów, kiedy nie było jeszcze połączeń online, a pierwsze hasła wzorcowe (ustalone terminy wraz z terminami nadrzędnymi, podrzędnymi, skojarzonymi oraz ekwiwalenty francuskie i angielskie, zatwierdzane kilka razy w roku na spotkaniach w BUW) pisaliśmy na tradycyjnych maszynach do pisania.

Od października 2005 r., po przejściu na emeryturę pani Steczowicz-Sajderowej, zostałam kierownikiem 12-osobowego Oddziału Opracowania Przedmiotowego Zbiorów Nowych, który w listopadzie 2013 r. został przekształcony w Sekcję Opracowania Przedmiotowego w Oddziale Opracowania Zbiorów BJ. Od 2005 r. brałam udział w pracach międzybibliotecznego Zespołu Konsultacyjnego jhp

KABA działającego przy Centrum NUKAT oraz – od 2002 r. – w pracach Rady Bibliotecznej BJ. Przemianom w Bibliotece Jagiellońskiej związanym z komputeryzacją i tworzeniem języka KABA poświęciłam liczne publikacje. Biblioteka Jagiellońska jest dla mnie miejscem wyjątkowym, miejscem magicznym, z którym – jak wielu jej pracowników – identyfikuję się i utożsamiam; miejscem twórczego zderzenia tradycji i nowoczesności. Mam krytyczny stosunek do wielu wprowadzonych zmian w BJ, ale mogłam (i mogę) zmieniać tylko te elementy, które mieściły się w kręgu moich kompetencji i możliwości. W moim przekonaniu priorytetem powinno być utrzymanie historycznego statusu, rangi Biblioteki Jagiellońskiej jako skarbnicy polskiej kultury. Identyfikuję się ze zmieniającą się Biblioteką Jagiellońską, chcę zostawić tu swój ślad, obecny już od 35 lat… Mam satysfakcję, że mój zawodowy i osobisty czas wpisał się w historyczny czas tej szacownej instytucji.

Postawa człowieka wobec czasu ma znaczenie decydujące. „Wszystkie rodzaje zmienności i czasowości obecnej w świecie mogą być przyswojone, zaadaptowane, wchłonięte przez człowieka […] Natomiast «czas tworzenia» jest tym, «c o d o d a j e on do rzeczywistości zastanej»”[17] – pisze Stefan Symotiuk. „Czas niszczy, ale czas też ocala. Jego działanie w dużym stopniu zależy od postawy człowieka” – pisze Zofia Majewska w artykule o czasie w ujęciu Romana Ingardena[18]. Dotyczy to także interesującej nas problematyki czasu w bibliotekach. W epoce dominacji technologii i użytkownika oraz współczesnych przemian kulturowych trzeba przypominać, że zawsze bibliotekarze i ich postawy: mądrość, solidność i kreatywność, stosunek do pracy i biblioteki decydują o kształcie bibliotekarstwa: dawniej, dziś i jutro.

Czas w bibliotece i biblioteka w czasie – różne aspekty pojmowania czasu oraz przemian zachodzących w bibliotekach składają się na jeden wspólny, istotny aspekt czasu – aspekt pamięci. Edmund Husserl odróżniał „przypomnienie pierwotne” („retencję”) od „przypomnienia wtórnego, ponownie uobecniającego”[19]. Ten drugi aspekt pamięci – utrwalanie przeszłego i teraźniejszego czasu, ocalanie od zapomnienia różnych elementów działalności bibliotek – stał się istotnym celem naszej konferencji. Moim zadaniem zaś pozostało ocalenie od zapomnienia dawnych i współczesnych katalogów oraz metod opracowania rzeczowego dokumentów w Bibliotece Jagiellońskiej, zanim całkowicie ‘odejdą w przeszłość’ i zastąpią je nowe technologie, zmiany organizacyjne oraz tendencje w bibliotekarstwie przyszłości.

[17] S. Symotiuk, *Czas w kulturze*, [w:] *Czas w kulturze*, praca zbiorowa pod red. A. Nowickiego, *op. cit.*, s. 27 [wyróżnienie zgodne z oryginałem – przyp. red.].

[18] Z. Majewska, *Czas w ujęciu Romana Ingardena (1893–1970)*, [w:] *Czas w kulturze*, s. 77; zob. też o poglądach Ingardena: *Roman Ingarden a filozofia naszego czasu*, pod red. A. Węgrzeckiego, Kraków 1995.

[19] Zob. M. Łagosz, *op. cit.*, s. 261 i nast.

Bibliografia

Babik W., *Nowe wymiary kultury informacyjnej w XXI wieku*, [w:] *Biblioteka w przestrzeni edukacyjnej: technologia informacyjna w służbie użytkownikowi*, red. nauk. S. Skórka, współpraca E. Piotrowska, Kraków 2014, s. 19–33.

Babik W., *Słowa kluczowe*, Kraków 2010.

Bar I., *Przewodnik po Bibliotece Jagiellońskiej*, Kraków 1964.

Baś M., *Literatura z zakresu filozofii w katalogach rzeczowych Biblioteki Jagiellońskiej*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne" 2003, t. 79, s. 215–228.

Biblioteka w komórce? Przyszłość usług bibliotecznych. Międzynarodowa konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego. Materiały konferencyjne, pod red. M. Wrocławskiej i J. Jerzyk-Wojteckiej, Łódź 2013.

Biblioteki cyfrowe, praca zbiorowa pod red. M. Janiak, M. Krakowskiej i M. Próchnickiej, Warszawa 2012.

Czas w kulturze, praca zbiorowa pod red. A. Nowickiego, Lublin 1983.

Czas w kulturze, wybrał, oprac., wstępem opatrzył A. Zajączkowski, Warszawa 1988.

Głowacka T., *Analiza dokumentu i jego opis przedmiotowy*, Warszawa 2003.

Język haseł przedmiotowych KABA. Zasady tworzenia słownictwa, praca zbiorowa pod red. T. Głowackiej, Warszawa 2000.

Kartoteka wzorcowa języka KABA, praca zbiorowa, cz. 1, *Nazwy własne*, pod. red. J. Woźniak, Warszawa 1994.

Kisilowska M., Woźniak-Kasperek J., *Czy katalogowanie ma przyszłość. Dwugłos względnie uporządkowany* , „EBIB" 2006, nr 16, [online] http://www.nowyebib.info/publikacje/matkonf/biblio21 [dostęp: 24.06.2014].

Łagosz M., *Realność czasu*, Wrocław 2007.

Materiały z konferencji nt. Język haseł przedmiotowych KABA: stan obecny i perspektywy rozwoju. Sopot 9–11.09.1997, red. M. Burchard, M. Lenartowicz, Warszawa 1998.

Opracowanie przedmiotowe: osiągnięcia naukowe i praktyka. Warsztaty: 31.03.–1.04.2004, [red. M. Stefańska-Matuszyn], Warszawa 2004.

Opracowanie rzeczowe, praca zbiorowa pod red. J. Woźniak-Kasperek i P. Bierczyńskiego, Warszawa 2006.

Patkaniowska D., *Biblioteka Jagiellońska XXI wieku – tradycyjna i nowoczesna*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej" 2004, R. 54, s. 95–108.

Patkaniowska D., *Język haseł przedmiotowych KABA w Bibliotece Jagiellońskiej: tworzenie, stosowanie, wykorzystanie*, „EBIB. Materiały konferencyjne" nr 15, [online] http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/kaba/ [dostęp: 24.06.2014].

Patkaniowska D., *Katalogi rzeczowe w Bibliotece Jagiellońskiej i informacja rzeczowa o książkach z dziedziny filologii*, „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej" 2008, R. 58, s. 185–215.

Patkaniowska D., *Opracowanie rzeczowe dokumentu*, [w:] *Biblioteki cyfrowe*, praca zbiorowa pod red. M. Janiak, M. Krakowskiej i M. Próchnickiej, Warszawa 2012, s. 384–395.

Patkaniowska D., *Opracowanie rzeczowe książki tradycyjnej i książki elektronicznej. Wybrane problemy*, [w:] *Tradycja i nowoczesność w bibliotece naukowej XXI wieku*, red. nauk. A. Januszko-Szakiel, Kraków 2012, s. 29–47.

Polskie biblioteki cyfrowe 2009, red. C. Mazurek, M. Stroiński, J. Węglarz, Poznań 2010.

Roman Ingarden a filozofia naszego czasu, pod red. A. Węgrzeckiego, Kraków 1995.

Steczowicz-Sajdera Z., *Katalog systematyczny Biblioteki Jagiellońskiej*, [w:] *Opracowanie rzeczowe zbiorów w dużych bibliotekach uniwersalnych: materiały z konferencji 22–24 maja, Jarocin*, Warszawa 1989.

Sztumski W., *Turboświat, pułapka przyspieszenia i ekologia czasu*, [w:] *Czas w życiu człowieka*, pod red. K. Popiołek, A. Chudzickiej-Czupały, Katowice 2010, s. 26.

Woźniak-Kasperek J., *Funkcjonalność i dostępność bibliotek cyfrowych*, [w:] *Uniwersum piśmiennictwa wobec komunikacji elektronicznej*, pod red. K. Migonia, M. Skalskiej-Zlat, Wrocław 2009, s. 393–405.

Woźniak-Kasperek J., *Języki informacyjne: między tradycją a nadzieją na przyszłość,* „Przegląd Biblioteczny" 2010, nr 1, s. 5–18.

Woźniak-Kasperek J., *Kompatybilność – zaleta czy obciążenie? Dwugłos o języku haseł przedmiotowych KABA*, „Bibliotekarz" 2005, nr 9, s. 14–17.

Woźniak-Kasperek J., *Kultura jakości – przyszłością bibliotek*, [w:] *Przestrzeń informacji i komunikacji społecznej*, pod red. M. Kocójowej, Kraków 2004, s. 256–266.

Woźniak-Kasperek J., *System organizacji wiedzy czy folksonomia?*, [w:] *Książka, biblioteka, informacja w kręgu kultury i edukacji*, red. E. B. Zybert, D. Grabowska, Warszawa 2008, s. 117–124.

Woźniak-Kasperek J., *Wiedza i język informacyjny w paradygmacie sieciowym*, Warszawa 2011.

Zawadzka A., *Technologie Web 2.0 w komunikacji biblioteki z użytkownikiem,* [w:] *Biblioteka w przestrzeni edukacyjnej: technologia informacyjna w służbie użytkownikowi*, red. nauk. S. Skórka, współpraca E. Piotrowska, Kraków 2014, s. 309–321.